Jurisprudencija, 2001, t. 20(12); 123–142

II. EDUKOLOGIJOS PROBLEMOS

STUDIJŲ KOKYBĖS TOBULINIMAS: STUDENTŲ POŽIŪRIS

Prof. dr. Justinas Pečkaitis

Lietuvos teisės universitetas, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 19
Elektroninis paštas jpeckait@ltu.lt

Einantis prof. pareigas, habil. dr. Rimantas Tidikis

Lietuvos teisės universitetas, Socialinio darbo fakultetas, Socialinio darbo ir edukologijos katedra, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 92
Elektroninis paštas sdk@ltu.lt

Pateikta 2001 m. vasario 12 d.
Parengta spausdinti 2001 m. balandžio 24 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Šeimos teisės ir civilinio proceso katedros prof. dr. P. V. Rasimavičius ir šio Universiteto Socialinio darbo fakulteto dekanė doc. dr. L. Dromantienė

Santrauka

Remiantis Europoje vykstančia aukštųjų mokyklų reforma ir poslinkiais gerinti studijų kokybę, straipsnyje grindžiamas poreikis diegti į studijų procesą pažangias edukacines inovacijas, skatinti studentų savarankiškumą ir aktyvių mokymosi metodų įvaldymą, parengti juos nepertraukiamai tobulinti profesinę kompetenciją.

Pateikiami duomenys rodo, jog studentų gyvenimo planai ir lūkesčiai neatitinka realių praktikos galimybių.

Straipsnyje atskleidžiama novacinių mokymo ir studentų žinių vertinimo modelių bei metodų diegimo į studijas eiga ir studentų požiūris bei poreikiai juos įgyvendinti. Keliamas uždavinys vertinant dėstomo dalyko išmokimą atsižvelgti ne tiek į turimas studento žinias, kiek į sugebėjimą jas taikyti sprendžiant aktualias gyvenimo keliamas problemas.

Atskleidžiami seminarų vedimo prieštaravimai tarp ekstensyvių ir aktyvių metodų, pateikiami empiriniai duomenys, rodantys studentų poreikį naudoti aktyvius metodus studijų procese.

Remiantis tyrimų duomenimis daroma išvada, jog dauguma studentų teigiamai vertina aktyvius žinių kontrolės metodus.

Konstatuojama, jog studentai dar nepakankamai įvaldę saviugdos metodiką ir todėl keliamas uždavinys skatinti juos savarankiškai tobulintis.

Pateikiami studentų siūlymai, kaip gerinti studijų kokybę Universitete.

Įvadas

Studijų kokybės problema pasaulio universitetuose ypač susidomėta pastaraisiais metais. Ji tapo aktuali visų pirma todėl, jog iš aukštojo mokslo, eikvojančio nacionalinius finansinius išteklius, kurių dažnai trūksta, pradėta griežčiau reikalauti veiksmingiau organizuoti ir kontroliuoti studijų proceso kokybę.

Antra, didėjant mokslo, ekonominei, socialinei pažangai bei konkurencijai specialistų rinkoje, padidėjo poreikis parengti aukšto intelekto savarankiškus darbuotojus.

Trečia, daugėjant besimokančiųjų aukštosiose mokyklose ir pereinant nuo elitinio prie masinio studentų mokymo, iškilo poreikis studijų procese įdiegti aktyvaus mokymo ir mokymosi metodus.

Ketvirta, daugėjant studentų, mokančių už mokslą, ir kylant jų intelekto lygiui, padidėjo pačių studentų reiklumas mokymo proceso kokybei, noras ne tik maksimaliai išnaudoti studijoms skirtą laiką perimant dėstytojų perteikiamas žinias, bet ir tapti išsimokslinusiomis, išsilavinusiomis asmenybėmis, gebančiomis kompetentingai ir profesionaliai spręsti praktinius darbo uždavinius.

Penkta, sparčiai daugėjant žinių, besivystant žinių visuomenei, atsiranda permanentinio (nepertraukiamo) mokymosi poreikis. Dėl to geram specialistui būtina ne tik turėti atitinkamą žinių bagažą, bet ir nuolat jį papildyti, atnaujinti. Tam reikia mokėti savarankiškai mokytis, nepertraukiamai kelti savo profesinę kvalifikaciją.

Visa tai suponuoja didelius studijų proceso efektyvaus organizavimo, studijų kokybės nuolatinio tobulinimo reikalavimus. Už šių reikalavimų įgyvendinimą atsakinga aukštosios mokyklos administracija, dėstytojai bei patys studentai.

Tačiau pastarąjį dešimtmetį Lietuvos aukštosios mokyklos išgyvena sunkią studijų proceso kokybės vertinimo būseną. Tradicinis sovietinis subjektyvus autoritarinis dėstytojų darbo vertinimas lankant jų skaitomas paskaitas, seminarus, reikalaujant paskaitų konspektų arba bent planų bei kalendorinio dėstomo kurso medžiagos plano, yra smerktinas, nes kelia nepasitikėjimą dėstytoju, apriboja jo laisvę ir kūrybiškumą, įtvirtina formalizuotą administratorių diktatą dėstytojams. Nauji studijų kokybės vertinimo būdai formaliai ir nekritiškai perimami iš Vakarų šalių (ypač iš Didžiosios Britanijos) universitetų. Jie pabrėžia dėstytojų kompetenciją ir studijų proceso kokybę tik pagal prestižinių mokslinių publikacijų skaičių bei pagal parašytų ataskaitų ir studijų kokybės savianalizės vertinimus, be to, nenurodo aiškių orientyrų, kaip šį procesą tobulinti. Taikant šį vertinimo būdą, eliminuojama edukacinė studijų proceso reikšmė, dėstytojų pedagoginio meistriškumo kriterijai, studentų požiūris, jų pažintiniai interesai, sugebėjimas savarankiškai mokytis.

Taigi šiuo metu išgyvename ieškojimų būseną ir esame laukiamų ekspertinių išorinių vertinimų išvakarėse. Todėl, kaip teisingai samprotauja J. Nisbetas, „kvestionuoti darbuotojų įvertinimo principą dabar vyraujančių nuostatų aplinkoje tolygu elgtis nerealistiškai. Bendra nuomonė tokia: vertinimo sistema bus įvesta, nesvarbu, patinka mums tai ar ne; klausimas formuluojamas ne „ar“ bei „kodėl“, o tik „kokia forma“ ir „kada“. Taigi geriau siūlykime savo sugalvotas schemas, kol mums jų neprimetė iš šalies“ [1, p. 91].

Vienas iš būdų pasitikrinti studijų kokybę yra studentų išmokto dalyko turinio lygis ir jo įvaldymo metodai, kurie glaudžiai sieja dėstytojus ir studentus. „Gerą mokymą ir gerą mokymąsi sieja studentų suvokiama mūsų veikla, – rašo P. Ramsdenas, apibendrindamas Didžiosios Britanijos ir Australijos aukštojo mokslo organizavimo patirtį, pagrįstą Jungtinės Karalystės modeliu. – Vadinasi, negalėsime mokyti geriau, jei nepažvelgsime į tai, ką darome, studentų akimis“ [2, p. 117].

Straipsnio **tikslas** – remiantis empiriniais tyrimais aptarti Lietuvos teisės universiteto (toliau – LTU) studentų požiūrį į studijų proceso kokybės tobulinimo strategines inovacines kryptis bei rezervus ir numatyti šių naujovių tolesnio diegimo į studijų procesą perspektyvas.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1) išsiaiškinti, kaip studentai vertina įvairias tradicines ir novacines studijų formas bei metodus, nustatyti, kurios iš jų jiems yra priimtiniausios;

2) nustatyti studentų savarankiško darbo organizavimo lygį bei jų savarankiškumo laipsnį;

3) sužinoti studentų požiūrį į žinių tikrinimo ir vertinimo sistemą;

4) išanalizuoti studentų saviugdos būklę ir numatyti jos tobulinimo būdus;

5) ištirti studentų nuomonę apie studijų proceso organizavimą Universitete, jų pageidavimus ir siūlymus, kaip šį procesą tobulinti.

Iškėlėme tokias šio tikslo ir uždavinių įgyvendinimo **hipotezes**:

1. Svarbiausias, vyraujantis stojančiųjų į LTU motyvas yra įgyti aukštąjį teisinį išsilavinimą ir siekti karjeros.

2. Egzistuoja prieštaravimas tarp studentų optimistinio požiūrio į savo perspektyvas ir šių perspektyvų įgyvendinimo galimybes.

3. Studijų procese kol kas vyrauja ekstensyvūs, o ne aktyvūs mokymo ir mokymosi metodai, kuriuos dažnai lemia studentų pragmatiškumas.

4. Šiame aukštosios mokyklos reformos etape studentai tradiciškai lieka mokymo objektai, o ne studijavimo, savarankiškos pažintinės veiklos aktyvūs subjektai ir organizatoriai.

5. Studentų savarankiško darbo tikslus lemia pedagoginiai poveikiai ir išorinės aplinkybės, o ne pačių studentų asmeniniai poreikiai ir interesai.

6. Dėstytojų taikomi ir studentų pageidaujamų seminarų vedimo metodai nesutampa.

7. Studentų pasyvumą seminarų metu dažnai lemia iš vidurinės mokyklos perimti ekstensyvios apklausos metodai.

8. Studentai, rengdamiesi egzaminams ir įskaitoms, daugiausia naudojasi užrašais, vadovėliais ir mokymo knygomis.

9. Dauguma studentų rinkos sąlygomis orientuojasi į aktyvias, pažangias žinių tikrinimo formas.

10. Nepakankamo studentų savarankiškumo priežastis yra žemas saviugdos (sistemingo savęs tobulinimo) proceso organizavimo lygis.

Tyrimo objektas – 106 Teisės fakulteto (toliau – TF), 108 Valstybinio valdymo fakulteto (toliau VVF), 225 Policijos fakulteto (toliau – PF) studentai, t.y. 419 I–V kursų studentų. Iš jų 187 moterys, 232 vyrai.

Iš 1460 TF, VVF ir PF stacionare besimokančių studentų buvo apklausta 28,7 proc., t.y. daugiau negu kas 4 studentas. Šis reprezentatyvumas užtikrina tvirtą pagrindą daryti apibendrinančias ir patikimas išvadas.

Tyrimo dalykas – išsiaiškinti prieštaravimus tarp edukacinių novacijų keliamų tikslų ir esamo studijų proceso organizavimo lygio.

Metodai – anoniminė anketa, pokalbiai, statistinis duomenų apdorojimas, gautų duomenų analizė ir interpretacija.

Tyrimo terminai – 2000 mokslo metų pirmas ketvirtis.

Studentų mokymosi LTU motyvai, jų socialiniai orientyrai ir ateities vizijos

Studentų mokymosi LTU motyvai

Studijų kokybė priklauso ne tik nuo dėstytojų, bet ir nuo pačių studentų požiūrio į studijas. Studento aktyvumą, jo pažintinius interesus, vertybių sistemą, vertinimo kriterijus, galų gale atsakomybę už mokymąsi dažniausia lemia jo mokymosi aukštojoje mokykloje motyvai, t.y. tai, kokią asmeninę prasmę jis teikia mokymuisi, ko jis tuo siekia. Nuo to priklauso, kuria linkme yra nukreipiamos jo pastangos.

Studentų tyrimas parodė, jog iškelta hipotezė, kad svarbiausias motyvas, skatinantis jaunimą stoti į LTU, yra siekimas įgyti teisinį išsimokslinimą, pasitvirtino. Paaiškėjo, kad 50,8 proc. studentų skatino kaip tik šis motyvas. Tiesa, atskiruose fakultetuose jis skirtingas. Didžiausias – PF, TF, mažiausias – VVF. Taigi šie studentai daugiausia dėmesio skiria teisės disciplinų studijoms.

Antras pagal reikšmingumą motyvas, skatinantis mokytis LTU, yra įgyti aukštąjį bendrąjį išsilavinimą ir gauti diplomą (23,2 proc.). Trečias motyvas – saviraiška (10,3 proc.). Socialinę dorovinę reikšmę turintis motyvas – siekti visuomenėje teisingumo, kovoti su blogiu skatina 8 proc. studentų. Pragmatiški motyvai – baigus aukštąjį mokslą gauti gerą atlyginimą ir įgyti socialinį prestižą – skatina 4,8 proc. studentų.

Studentų ateities planai

Ne mažesnę reikšmę studentų studijų kryptingumui turi jų ateities planai baigus Universitetą siekti karjeros. Todėl mus domino, kuo studentai norėtų tapti savo profesinės veiklos srityje. Tyrimas parodė, jog daugiausia – 26,5 proc. studentų, baigę universitetą, norėtų dirbti vadovaujamąjį darbą (iš jų 38,1 proc. – VVF studentų). Tęsti mokslus doktorantūroje – 15 proc. (iš jų 23,3 proc. – TF studentų). Dirbti privačiose struktūrose – 10,3 proc. Važiuoti stažuotis į užsienį – 7,2 proc. Dirbti prokurorais – 7,6 proc., advokatais – 4,8 proc., teisėjais – 4,5 proc., notarais – 4,1 proc. Komisarais norėtų tapti išimtinai tik PF – 10,7 proc. studentų, dėstytojais – 1 proc.

Studentų požiūris į ateities planų įgyvendinimo galimybes

Pasitvirtino ir mūsų iškelta hipotezė, jog egzistuoja prieštaravimas tarp studentų optimistinio požiūrio į savo ateities planus ir šių planų įgyvendinimo praktinių galimybių. Paaiškėjo, jog tik 19,1 proc. studentų žino, kokioje srityje dirbs įgiję universitetinį išsilavinimą. Kiti 57,2 proc. tik iš dalies įsivaizduoja, kokį darbą galėtų dirbti baigę mokslus. O 23,7 proc. studentų tiesiog nežino, kas konkrečiai jų laukia baigus mokslus.

Taigi dauguma studentų nežino arba tik iš dalies įsivaizduoja, kaip galės save išreikšti gyvenime. Vadinasi, daugiau dėmesio reikėtų skirti studentų profesiniam orientavimui, jų galimybių aptarimui ir įgyvendinimui pagal darbo rinkos poreikius.

Studijų proceso organizavimo – tradicinių, inovacinių mokymo metodų ir studentų požiūrio į juos santykiai

Edukacinių inovacijų įgyvendinimo orientyrai

Planuodami tyrimą „Studijų procesas studentų akimis“ norėjome išsiaiškinti, kaip Universitete įgyvendinamoms edukacinėms inovacijoms yra pasirengę studentai, kaip šias naujoves sekasi diegti praktiškai, kokiu keliu reikėtų eiti, ką ir kaip reikėtų tobulinti, kad studijų kokybė gerėtų.

Edukacinių inovacijų diegimo į studijų procesą orientyrais mes iškėlėme vyraujančius keturis pasaulinėje edukologijoje susiformavusius mokymo modelius (mokymo modelį mes suprantame kaip pedagogo veiksmų planą organizuojant studijų procesą, kuriame vyrauja studentų veikla, o jai vadovauja dėstytojas). Tai:

1. *Mokymo, kaip sisteminio tyrimo, modelis*, kurio pažintinės veiklos pobūdis – formuluoti problemą, kelti ir tikrinti hipotezes, įgyti tyrimo įgūdžių, įvaldyti apibendrintų mokslinių žinių sistemą.

2. *Probleminis paieškų mokymo modelis*. Jo tikslas – įprasminti žinių visumą pažintinės veiklos procese, atskleisti ir analizuoti problemas.

3. *Mokymo, kaip diskusijos, modelis*. Jo paskirtis – per diskusiją, dialogą skatinti mąstymo refleksiją, kritišką, kūrybišką perimamų žinių įprasminimą, komunikatyvinės kultūros ugdymą, aktyvios asmeninės studento pozicijos, požiūrio, savarankiškų sprendimų ir saviraiškos įvaldymą.

4. *Mokymo, kaip žaidimo modelis*, padedantis imituoti realias problemines situacijas, sudarantis studentui sąlygas veiksmingai ir aktyviai jas spręsti, kūrybiškai panaudoti turimas žinias, emocionaliai aktualizuoti atliekamus vienus arba kitus vaidmenis [3, p. 15–16).

Šių modelių įgyvendinimas priklauso nuo dėstytojo keliamų mokymo tikslų, dėstomo dalyko turinio, taip pat nuo studentų sau keliamų tikslų, turimų poreikių, savarankiško darbo įgūdžių lygio.

Pradžioje panagrinėkime, kurie žinių šaltiniai geriausiai padeda studentams išmokti dėstomo dalyko turinį.

1 diagrama. **Studijų šaltiniai ir modeliai, padedantys studentams geriausiai išmokti dėstomo dalyko turinį**

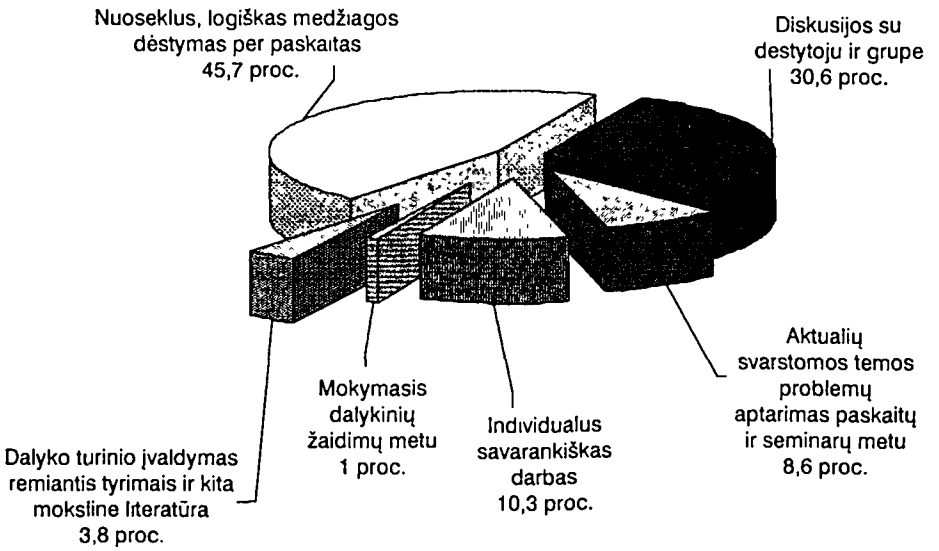

Iš šių duomenų matyti, kad 45,7 proc. studentų šiuo metu prioritetą teikia pasyviai, t.y. tradicinei mokymosi formai, kai klausomasi nuosekliai, logiškai dėstomo dalyko.

Tačiau jau nemaža studentų dalis – 30,6 proc. – geriausiai žinias perima diskutuodami su dėstytoju ir grupe. Taigi šie studentai pirmenybę teikia aktyvioms studijų formoms.

Dar nepakankamas studentų poreikis svarstyti aktualias problemas, jas kritiškai vertinti. Tačiau jau 8,6 proc. studentų orientuojasi būtent į jas.

Kol kas dar blogai dalyko turinys išmokstamas remiantis moksliniais bei taikomaisiais tyrimais ir kita moksline fundamentalia literatūra. Į juos orientuojasi dar nedaug studentų. Tai rodo, kad dar mažas procentas studentų imasi mokslinių tyrimų, o mokslinių darbų ir studijų proceso integracija dar nepakankama. Studentai neįtraukiami į mokymo disciplinų problemų tiriamąjį darbą, į Universiteto dėstytojų ir doktorantų organizuojamą mokslinį tyrimo procesą.

Mokslo ir studijų vienovė yra pagrindinis universitetinių studijų principas, pagrįstas svarbiausiu didaktikos moksliškumo principu. Tai ypač pabrėžiama Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 35.1. punkte: „Fundamentiniai ir taikomieji moksliniai tyrimai, taikomoji mokslinė veikla aukštosiose mokyklose turi suteikti studentams mokslinio tyrimo metodologijos įgūdžių, kelti aukštosios mokyklos dėstytojų ir mokslo darbuotojų profesinę kvalifikaciją, sudaryti sąlygas dėstomus dalykus nuolat papildyti naujausiomis mokslo ir praktinėmis žiniomis“ [4, p. 14]. O magistrantūros studijose, kaip nurodo „Nuosekliųjų studijų programų nuostatai“, skirti „ne mažiau kaip 40 proc. programos apimties – moksliniams tyrimams bei būtinam mokslinio tiriamojo pobūdžio baigiamajam darbui“ [5, p. 2841].

Studentų įtraukimas į mokslinį tyrimo darbą – atsižvelgiant į jų pagal studijų programą studijuojamą atskirą dėstomą dalyką, pasirinktą aktualią tyrimo problemą moksliniame būrelyje, rengiamus bakalauro ir magistro baigiamuosius darbus, į planuojamą mokslinį darbą baigus studijas universitete – yra vienas iš svarbiausių edukacinių inovacijų diegimo į studijas uždavinių.

Tačiau tam studentus reikia parengti: supažindinti juos ne tik su atskiromis temomis, pavyzdžiui, su „socialinio tyrimo metodais“, suteikti žinių iš mokslo istorijos, mokslotyros, tyrimo metodologijos, išmokyti sudaryti mokslinių tyrimų programą ir taikyti ne tik sociologinius, bet ir loginius, aloginius, kitų mokslo krypčių tyrimo metodus, ugdyti ir lavinti kūrybišką, kritinį, sinergetinį, lateralų mąstymą. Čia galėtų pagelbėti platesni mokslinio darbo pagrindų mokslinio tyrimo metodologijos kursai, studentų mokymas per seminarus, pratybas lavinant jų mokslinio darbo mokėjimus ir įgūdžius, ugdant mokslinius pažintinius interesus.

Antra vertus, Studijų kokybės vertinimo centro programų ekspertai nuolat atkreipia dėmesį į studentų mokslinio darbo įgūdžių lavinimą, mokslinio darbo elementų įvaldymą. Kaip vieną iš studijų programų trūkumų jie nurodo tai, jog nėra reikiamai akcentuojami studentų mokslinio darbo elementai naujose arba egzistuojančiose studijų programose.

Kitas edukacinių inovacijų diegimo modelis naudojant žaidimus taip pat ne visada taikomas (1 proc.). Tai lemia dvi priežastys: prastas dėstytojų paskaitų vedimo metodikos įvaldymas ir laiko trūkumas studijų procese. Tačiau reikia turėti galvoje, jog mokomieji žaidimai yra realių probleminių situacijų imitavimo priemonė, sudaranti studentams sąlygas turimas žinias kūrybiškai ir emocionaliai taikyti sprendžiant praktines gyvenimiškas problemas, ugdanti teorinių žinių taikymo praktikoje įgūdžius. Antra vertus, tai geriausiai padeda įgyvendinti didaktinį teorijos ir praktikos ryšio principą.

Kaip matyti iš 1 diagramos, pagrindinis studentų žinių šaltinis yra paskaitos, kuriose dėstytojas perteikia mokslinę teorinę informaciją. Tačiau šiuo atveju studentai tik pasyviai priima vieno kalbėtojo idėjas, mintis ir jas įsimena tam, kad vėliau jomis remdamiesi lengviau išlaikytų egzaminą arba įskaitą. Tai lavina studentų atmintį, bet ne jų kritinį, kūrybinį mąstymą. Tai visų pirma priklauso nuo dėstytojų keliamų reikalavimų, nuo to, ką dėstytojai vertina – žinias, ar sugebėjimą jomis naudotis sprendžiant teorines bei praktines problemas, ginant atitinkamas koncepcijas arba savo požiūrius.

Studentų naudojami šaltiniai rengiantis egzaminams

Toks tik įsimenamų ir atgaminamų žinių vyravimas, kaip rodo mūsų tyrimai, priklauso nuo to, kokių ir iš kur gautų žinių reikalauja dėstytojai per egzaminus ir įskaitas. Tai gerai parodo atsakymai, ką studentai skaito rengdamiesi žinių patikrinimui.

Įskaitoms, egzaminams studentai paprastai rengiasi iš tų šaltinių, kuriuos nurodo dėstytojai ir kuriais remiantis jiems keliami reikalavimai. Todėl mus domino klausimas, ką studentai skaito rengdamiesi įskaitoms ir egzaminams.

2 diagrama. **Studentų, besirengiančių egzaminams ir įskaitoms, skaitoma literatūra**

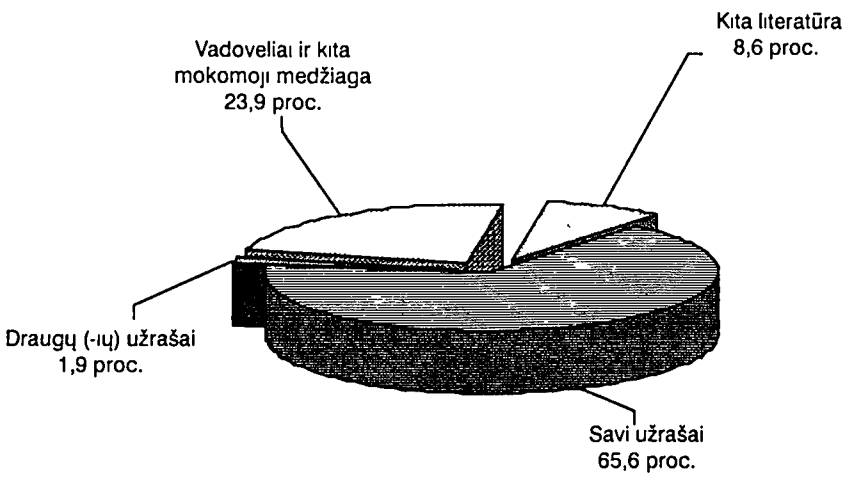

Kaip matyti iš 2 diagramos, dauguma studentų, rengdamiesi egzaminams ir įskaitoms, tenkinasi tik užrašais ir mokomąja medžiaga, o monografijų, straipsnių ir kitos papildomos literatūros jie skaito mažai. Tiesa, studentai nurodo įstatymus, poįstatyminius aktus, literatūrą, kuri buvo nagrinėjama seminarų metu.

Taigi visiškai pasitvirtino hipotezė, kad žinių patikrinimas per egzaminus ir įskaitas apsiriboja tik žiniomis, sukauptomis užrašuose ir mokymo knygose. Kaip žinome, mokomoji medžiaga (taip pat ir vadovėliai), kol ji rengiama, spausdinama, pasensta, todėl būtina ją papildyti naujais moksliniais tyrimais, naujomis monografijomis, straipsniais.

Taip besimokančių studentų žinios yra paviršutiniškos. Deja, toks mokymosi stilius būdingas ne tik Lietuvos, bet ir daugelio pasaulio šalių aukštųjų mokyklų studentams. Neatsitiktinai aukštojo mokslo reformoje, UNESCO rekomendacijose, darbdavių pageidavimuose vis dažniau akcentuojami aktyvūs studijų organizavimo metodai, studentų savarankiško darbo aktyvinimas.

P. Ramsdenas, apibendrindamas Europos ir Australijos aukštųjų mokyklų studijų kokybę ir jų organizavimo patirtį, konstatuoja, kad ši teorija, pateisinanti pasyvų studentų mokymąsi, dėstytojų dažnai yra ginama. Laikydamiesi tokio požiūrio į mokymosi kilmę šiai teorijai pritariantys dėstytojai paprastai mokymosi nesėkmes aiškina studentų trūkumais... „Kartkartėmis girdžiu pasakojimus, – rašo Ramsdenas, – kaip studentų, akivaizdžiai neišmanančių temos, apie kurią buvo kalbėta kelias paskaitas, dėstytojai klausia: Bet juk jūs lankėte paskaitas praėjusį semestrą?“ [2, p. 149].

Šiuo atveju dažnai nesuprantama, kad mokymas ir mokymasis yra glaudžiai susiję dalykai. Tai priežasties ir padarinio ryšys. Tik geras mokymas lemia gerą mokymąsi. Deja, dėl blogo studentų žinių lygio dažnai kaltinami tik patys studentai. P. Ramsdenas daro išvadą, „kad negalima mokyti studentų taikyti giluminio požiūrio tuomet, kai ugdymo aplinka teikia informaciją apie tai, jog geriausio įvertinimo susilauks paviršutiniškumas. Apgaudinėtume patys save manydami, kad galime studentams paliepti nemėgdžioti, kai apsidairę aplink jie mato, jog visi dėstytojai iš jų tikisi sulaukti tam tikru būdu pridengto mėgdžiojimo“ [2, p. 91].

Ne tik mūsų, bet ir daugelis užsienio tyrėjų pateikia pačių studentų komentarus apie tokią mokymo kokybę aukštosiose mokyklose. Štai vieno iš daugelio studentų, baigusių aukštąjį mokslą, komentaras: „Aš įsikabinau idėjos, jog norint išlaikyti egzaminą reikia aiškiai suvokti, ko iš tavęs norima, ir žodis į žodį viską išmokti. Per daug negalvoti. Tiesiog išmokti šventus tekstus. Nuo tada nebeturėjau jokio vargo, laikydamas egzaminus universitete. Deja, akivaizdi šios bukinančios procedūros sėkmė padarė man didelį įspūdį ir dar daugeliui metų sulėtino mano proto vystymąsi“ [2, p. 46].

Šis pavyzdys labai gerai parodo, kokie žalingi yra dogmatinio mokymo modeliai.

Kiti užsienio edukologai, nagrinėdami metodologines studijų proceso organizavimo išeities pozicijas, taip pat konstatuoja, jog „kol kas realybė tokia, kad studentai turi įgūdžių mokytis tik tuomet, kai jie yra mokomi. Jie nežino, kaip nustatyti mokymosi reikmes, formuluoti mokymosi tikslus, išsiaiškinti mokymosi resursus ir planuoti šių resursų panaudojimo strategiją, kaip įvertinti savo pačių mokymosi rezultatus ir pateikti šiuos rezultatus validuoti aukštojoje mokykloje“ [6, p. 8].

Todėl kėlėme tikslą išsiaiškinti, kas lemia studentų savarankiško darbo tikslus, kiek patys studentai šiuo klausimu yra savarankiški.

3 diagrama. **Studentų savarankiško darbo tikslus lemiantys veiksniai**

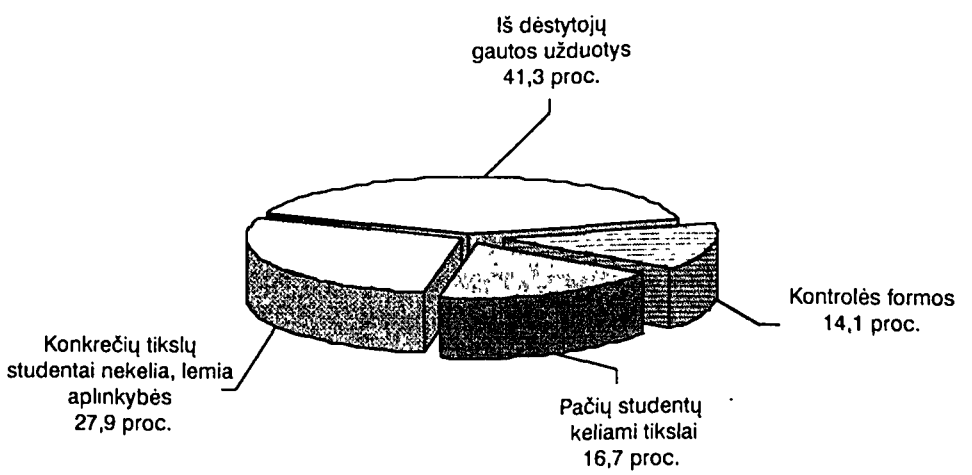

Kaip matyti iš 3 diagramos, tik 16,7 proc. studentų patys sau kelia savarankiško darbo (toliau – SSD) tikslus. Taigi pasitvirtino hipotezė, kad SSD tikslus lemia pedagoginiai poveikiai ir esamos aplinkybės, o ne pačių studentų asmeniniai poreikiai ir interesai.

Įdomu pažymėti, jog vyrai, keldami sau SSD tikslus, yra savarankiškesni nei moterys (18,5 proc. ir 12,3 proc.). Moterims daug labiau šiuos tikslus lemia kontrolės formos – 19,8 proc., vyrams – 9,5 proc. Vyrams didesnės įtakos turi iš dėstytojų gautos savarankiško darbo užduotys – 44,4 proc., moterims – 37,4 proc. Tai reiškia, kad individualus dėstytojų poveikis vyrams yra reikšmingesnis negu moterims.

Iš dėstytojų gautos užduotys SSD tikslus daugiau lemia puikiai ir labai gerai besimokantiems (45,8 proc.), mažiau – patenkinamai besimokantiems (37,5 proc.) studentams.

Taigi geriau besimokantieji yra uolesni dėstytojų užduočių vykdytojai, tačiau gali būti ir priešingai – geriau vykdantys užduotis studentai gauna geresnius pažymius.

Įdomu pažymėti, kad nemažai studentų, kaip pokalbių metu paaiškėjo, savo pažintinius, taip pat ir veiklos tikslus pradeda kelti remdamiesi neigiamais požiūriais. Savarankiško darbo tikslus jie pradeda kelti ir vertinti atsižvelgdami ne į tai, ko reikia, o į tai, ko nereikia. Jie „labai gerai žino" kokių dalykų, kokių žinių jiems nereikia. Tačiau be dėstytojų pagalbos taip ir nesugeba išsiugdyti teigiamų požiūrių, susiformuoti argumentuotų ir teigiamų vertinimo kriterijų, kurie būtų pagrįsti socialinėmis, profesinėmis vertybėmis, asmeniniu prasmingumu.

Taigi SSD tikslus kol kas lemia pedagoginiai poveikiai ir išorinės aplinkybės, o ne pačių studentų asmeniniai poreikiai ir interesai.

Esami ir pageidaujami seminarų vedimo metodai

Mes iškėlėme dar vieną hipotezę, kad studentų pasyvumą seminaro metu lemia iš vidurinės mokyklos perimti ekstensyvios apklausos metodai. Ši hipotezė visiškai pasitvirtino. Paaiškėjo, kad net 80,6 proc. studentų nurodo vyraujančius tradicinius apklausos bei klausimų ir atsakymų seminaro vedimo metodus (žiūr. 4 diagramą).

4 diagrama. **Šiuo metu naudojamų ir pageidaujamų seminaro vedimo metodų santykiai**

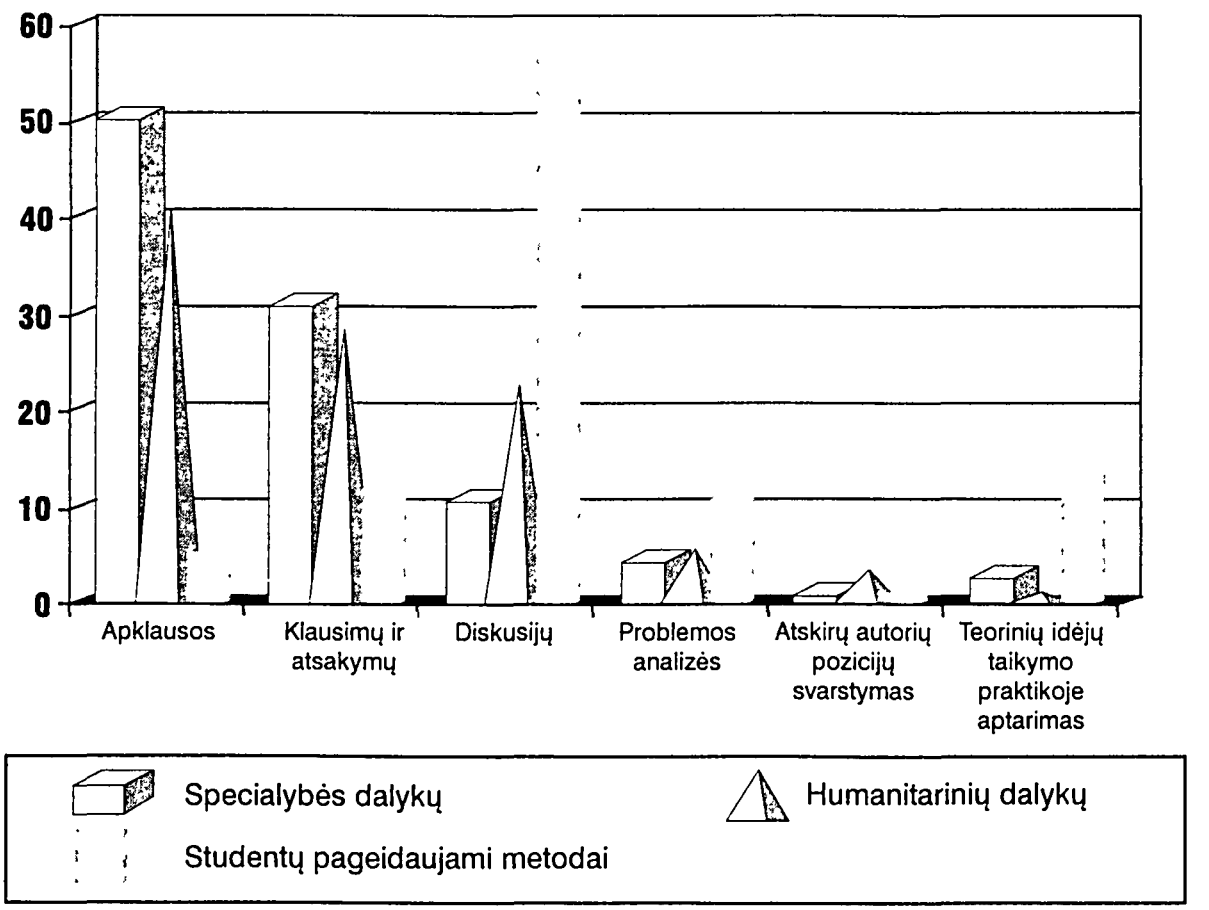

Kaip matyti iš šios diagramos, pasitvirtino ir hipotezė, jog dėstytojų taikomi ir studentų pageidaujami seminarų vedimo metodai iš tikrųjų nesutampa.

Studentai nurodo, kad 50,4 proc. specialiųjų dalykų ir 40,7 proc. humanitarinių dalykų seminarų vedami tiesiog apklausos būdu, tačiau tokių seminarų norėtų tik 4,8 proc. studentų, t.y. 10 kartų mažiau. 31,2 proc. specialiųjų dalykų ir 28,2 proc. humanitarinių dalykų vedami klausimų ir atsakymų būdu, o norėtų tokių seminarų tik 11,2 proc. studentų.

Ir priešingai, 10,6 proc. specialiųjų dalykų ir 22,6 proc. humanitarinių dalykų seminarų vedami diskusijų būdu, o norėtų tokių seminarų 57 proc. studentų. Panaši ir problemų analizės bei teorinių idėjų taikymo praktikoje aptarimo padėtis, kur studentų poreikis ir pageidavimai 3–4 kartus pranoksta vedamų seminarų faktinę padėtį.

Šie duomenys rodo, kad labiausiai seminaruose akcentuojamas gnoseologinis (pažintinis) studijų aspektas, išreikštas apklausos metodais. Studentai pageidauja, jog seminarai būtų vedami aktyvių diskusijų metodu. Atsilieka ir prakseologinis aspektas aptariant teorinių idėjų taikymą praktikoje ir dar labiau – aksiologinis aspektas svarstant ir analizuojant problemas, vertinant įvairių autorių pozicijas svarstomu klausimu, ugdant studentų kritišką požiūrį, formuojant jų vertybines orientacijas.

Taigi, siekdami tobulinti studijų kokybę, neišvengiamai turime atsižvelgti į studentų poreikius bei galimybes ir keisti dėstytojų požiūrį į studijų proceso organizavimo modelius ir edukacines technologijas, o į studentą žiūrėti kaip į aktyvų šio proceso dalyvį.

Pasak H. Stantono, „mokymas yra mokymosi palengvinimo priemonė. Jeigu studentas gali išmokti geriau padedamas dėstytojo, tai dėstytojo darbas yra didžiulė vertybė. Jei ne, tai nėra jokių racionalių pagrindų, pateisinančių dėstytojo mokymą“ [7, p. 84].

Studentų aktyvumas seminaruose

Studentų aktyvumas studijų procese daugiausia gali pasireikšti seminarų metu. Todėl šiam tyrimui mes skyrėme daugiau dėmesio.

Visų pirma norėjome sužinoti, ar studentus tenkina esama seminarų vedimo Universitete metodika ir kokie yra jų aktyvių mokymo metodų poreikiai.

Paaiškėjo, kad esama seminarų vedimo metodika tenkina tik 15 proc. studentų, 75,2 proc. tenkina tik iš dalies ir kai kurių seminarų, 9,8 proc. studentų – netenkina.

Į klausimą „Ar seminaruose kalbate savo noru?“ teigiamai atsakė 66,3 proc., neigiamai – 33,7 proc. studentų.

Tačiau pagal seminaro planą visus klausimus išmoksta tik 41,8 proc., t.y. mažesnė pusė studentų. Kiti – 13,6 proc. – pasirengia atsakyti į vieną arba du klausimus ir stengiasi dalyvauti tik juos aptariant. Dar 25,1 proc. studentų pasiskirsto, kas kurio klausimu seminarui pasirengs, ir stengiasi tuo klausimu pareikšti savo nuomonę. Kiti 6 proc. tik konspektuoja arba nusirašo draugų atsakymus į seminaro klausimus ir, jei dėstytojas paklausia, skaitydami tekstą bando atsakyti. O 1,7 proc. nekonspektuoja, bet, jei dėstytojas paklausia, pasinaudoja grupės draugų konspektais. 11,8 proc. studentų nurodo, kad rengiasi atsižvelgdami į dėstomą dalyką ir dėstytoją. Pavyzdžiui, ruošdamiesi baudžiamajai teisei ir baudžiamajam procesui dauguma studentų stengiasi išmokti visus klausimus. Kitiems dalykams daugiausia rengiasi iš konspektų, o jei per paskaitas tos temos nebūna susikonspektavę, ieško jos vadovėliuose (??). Dalis studentų per seminarus kalba tik tada, kai turi ką pasakyti. Kai kurie studentai, nors specialiai seminarui nesirengia, bet bando pateikti savo apmąstymus. Jeigu jie būna teisingi, pasijunta kaip „devintame danguje“ (!!). Dar kiti skundžiasi, jog per dieną kartais būna 3 seminarai, todėl visiems gerai pasirengti neįmanoma. Kai kurie teigia, jog ruošiasi iš knygų, nes per paskaitas visko nesužino, arba paskaitos atsilieka nuo seminarų. Stengiasi ruoštis visiems seminarams, bet dėl laiko stokos nespėja. Dalis studentų ruošiasi seminarams, jei nebūna pavargę, jiems nesirengia, rengiasi tik žinodami, kad žinios bus tikrinamos, arba rengiasi tiek, kad nebūtų įskaityta skola ir kt.

Taip seminarams rengiamasi, matyt, ir todėl, kad dėstytojai mažai studentų įtraukia į diskusijas, dauguma jų lieka pasyvūs. Daugiau kaip 90 proc. studentų nurodo, kad per seminarus iš grupės kalba ne daugiau kaip 4–6 studentai, t.y. iš 5 studentų savo nuomonę vidutiniškai pareiškia 1 (18–20 proc.), todėl rengtis seminarams nebūtinai turi visi.

Kokios gi kitos priežastys lemia studentų pasyvumą seminaruose? Pabandėme išsiaiškinti, kokiais šaltiniais studentai dažniausiai naudojasi rengdamiesi seminarams.

Rengimosi seminarams šaltiniai

Paaiškėjo, jog dauguma studentų seminarams rengiasi tik iš vadovėlių, mokomųjų knygų ir paskaitų konspektų, kuriuose paprastai pateikiama viena nuomonė, todėl ir diskutuoti nebūna apie ką. Iš nurodytos literatūros rengiasi 21 proc., o monografijomis, periodine spauda, kitais šaltiniais naudojasi vos 7 proc. studentų (žr. 5 diagramą).

5 diagrama. **Studentų rengimosi seminarams šaltiniai**

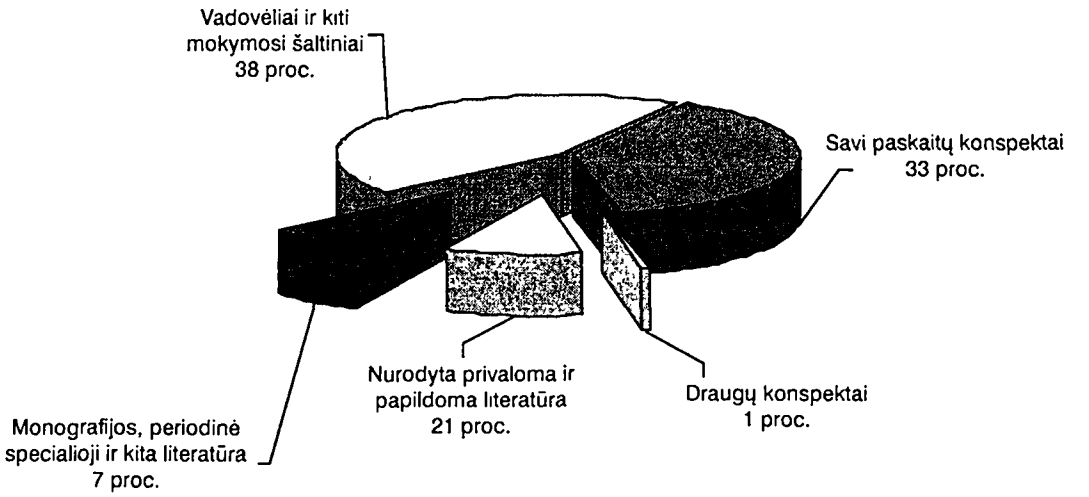

Studentų aktyvaus dalyvavimo seminaruose tikslai

Turėdami tikslą patikrinti hipotezę dėl studentų dalyvavimo seminaruose pragmatiškumo klausėme, kokie jų aktyvaus dalyvavimo seminare tikslai.

Atsakymai buvo tokie:

- 44 proc. studentų nori gauti geresnį pažymį, rinkti „pliusus“ būsimam egzaminui;
- 31,7 proc. nori diskutuoti, išsiaiškinti nesuprantamus dalykus, geriau išmokti;
- 12,2 proc. nori užsitikrinti, kad daugiau jų neklaus;
- 4,5 proc. nori išreikšti save, pasirodyti dėstytojui;
- 4,0 proc. neturi tikslo kalbėti seminare, nes mokosi dėl savęs, o ne dėl dėstytojo;
- 2,2 proc. nori įtikti dėstytojui;
- 1,4 proc. – kiti atsakymai.

Kaip matyti iš studentų atsakymų, vyrauja paviršutiniškas, pragmatiškas požiūris į aktyvų dalyvavimą seminaruose. Tik daugiau kaip trečdalio studentų interesai yra pažintiniai. Kiti dalyvauja tam, kad užsitikrintų geresnį pažymį arba ramybę, kad dėstytojas neišsiaiškintų, jog išsamiai nagrinėti seminaro temą jie nėra pasirengę. Taigi toks paviršutiniškas požiūris yra pražūtingas studijų kokybei ir, kaip teigia P. Ramsdenas, „suteikia studentams galimybę imituoti autentišką mokymąsi ir apdumti dėstytojams akis, neva dalyką jie yra išmokę“ [2, p. 68].

Studentų savarankiško darbo studijų procese problemos

Studentų savarankiškas darbas yra studijų proceso sudėtinė dalis. Jo veiksmingumas priklauso nuo pedagoginio poveikio organizavimo formos ir pačių studentų mokymosi rūšies. Studentas, savarankiškai dirbdamas, kartu „mokosi mokytis“, ugdo vieną iš svarbiausių asmenybės savybių – savarankiškumą, be kurio neįmanomas geras specialistas profesionalas, pats atsakingai priimantis sprendimus.

Antra vertus, studentas, savarankiškai dirbdamas, iš mokymo objekto tampa studijų subjektu. Tačiau, norint tai pasiekti, turi būti keičiamas studijų proceso organizavimo kryptingumas, pedagogų funkcijos. Pedagogas tampa ne tik apibendrintų žinių perteikėju, bet ir studentų pažintinio proceso vadovu, studentų mąstomosios ir praktinės veiklos koreguotoju, mokslinės pasaulėžiūros ir studento asmenybės charakterio bruožų ugdytoju ir konsultantu.

Todėl panagrinėsime, kokios šiuo metu vyrauja savarankiško darbo rūšys.

1 lentelė. **Studentų savarankiško darbo rūšys (proc.)**

Nr.	Studentų savarankiško darbo rūšys	TF	VVF	PF	Bendras rodiklis
1.	Stengiasi įsiminti, ką perskaitė literatūroje	37,9	32,6	32	33,4
2.	Konspektuoja pažodžiui, išrašydami sąvokas, apibrėžimus	4,8	6,7	12	9,1
3.	Kopijuoja ir pabraukia svarbesnes vietas	25,2	21,4	18,7	20,8
4.	Pasidaro „špargale" arba naudoja kitų padarytą	2,9	5,5	1,3	2,9
5.	Sudaro perskaityto teksto planą, išrenka svarbiausius teiginius	8,7	12,4	5,3	7,6
6.	Perskaito tekstą, apgalvoja kontrolinius klausimus ir atsakymus į juos	10,7	1,1	8,4	7,4
7.	Iš įvairių šaltinių išrenka autorių mintis ir susidaro savo požiūrį į problemą	6,8	12,4	6,7	7,9
8.	Perskaitę naują medžiagą, stengiasi numatyti, kaip ją taikyti praktikoje	1,9	0	4	2,6
9.	Neturi susikūrę konkretaus darbo stiliaus	1,1	7,9	11,6	8,3

Pradžioje iškėlėme hipotezę, kad studijų procese kol kas egzistuoja ne aktyvūs, o ekstensyvūs ne tik mokymo, bet ir mokymosi metodai.

Iš 1 lentelės 1, 2, 3, 4, 9 punktų, kurie sudaro 74,5 proc., matyti, kad pagrindinės SSD rūšys yra ekstensyvios, atspindinčios mechaninį žinių fiksavimą ir įsiminimą. Kiti 5, 6, 7, 8 punktai rodo aktyvią studentų pažintinę veiklą, kūrybišką ir kritišką požiūrį į perimamą studijų proceso turinį. Tačiau taip dirba tik 25,5 proc. studentų, t.y. vienas ketvirtis.

Nustačius ryšį tarp aktyviai besimokančių studentų ir jų pažangumo vidurkio, rezultatai buvo tokie:

- labai gerai ir puikiai besimokantys studentai naudoja aktyvias SSD rūšis – 31,6 proc.;
- gerai besimokantys studentai naudoja aktyvias SSD rūšis – 21 proc.;
- pakankamai besimokantys studentai naudoja aktyvias SSD rūšis – 21,6 proc.;
- patenkinamai besimokantys studentai naudoja aktyvias SSD rūšis –12,5 proc.

Matome, kad kuo geriau studentai mokosi, tuo aktyvesnes naudoja SSD rūšis. Tačiau tik mažiau negu trečdalis labai gerai bei puikiai besimokančių studentų naudoja aktyvias SSD rūšis. Antra vertus, studentai susidaro klaidingą nuomonę, jog naudojant ir neaktyvias savarankiško darbo rūšis, nerodant kūrybiškumo, kritiško požiūrio, galima gauti labai gerus ir puikius pažymius. Ši neigiama tendencija, turint tikslą toliau tobulinti studijų kokybę, gali tapti didele kliūtimi.

Iš šios analizės matyti, jog dauguma studentų dar nėra išmokę efektyviai mokytis ir todėl turint tikslą tobulinti studijų kokybę reikia studentus „mokyti mokytis". Antra vertus, dėstytojams reikėtų daugiau skatinti studentų aktyvumą, o vertinimo objektu turėtų tapti studentų gilios žinios, mokėjimas remiantis jomis spręsti teorines ir praktines problemas.

Paskaitų lankymo pobūdis

Paskaitos, kaip žinoma, yra studentams pagrindinis teorinių susistemintų naujausių žinių šaltinis, mokslinių teiginių išmokimo orientyras.

Aiškinomės, kaip ir kokias paskaitas studentai lanko.

2 lentelė. **Studentų paskaitų lankymo paskatos ir pobūdis**

Nr.	Paskaitas lanko	TF	VVF	PF	Bendras rodiklis
1.	Visas, nes nori gerai išmokti dalyko pagrindus	29,1	43,9	29,8	32,8
2.	Tik atitinkančias studento interesus	24,3	29,3	8,9	16,7
3.	Tik autoritetingų dėstytojų	4,8	0	1,3	1,9
4.	Tik tų dalykų, kurių yra egzaminas arba įskaita	8,7	6,1	0,9	3,9
5.	Lanko todėl, kad reikalaujama	1	6,1	42,7	24,8
6.	Tik įdomias paskaitas	15,5	4,9	3,1	6,6
7.	Dėl kitų priežasčių	16,6	9,7	13,3	13,3

Tarp kitų priežasčių studentai nurodė, jog: pagal galimybę stengiasi lankyti visas paskaitas; lanko pagal situaciją; lanko tas, kurios yra naudingos, o ne tik kuriose yra perpasakojamas vadovėlio turinys (??); lanko tas paskaitas, kurioms pasiruošti yra mažai literatūros; kartais aukoja paskaitų laiką svarbesniems dalykams pasirengti; paskaitų lankymą derina su darbo tvarkaraščiu ir kt.

Kaip matyti, paskaitų lankymo motyvai labai skirtingi. Vis dėlto galima daryti išvadą, kad paskaitų lankymas priklauso nuo jų kokybės, studentų interesų ir paskaitų turinio.

3 lentelė. **Studentų veikla per paskaitas**

Nr.	Studentų veikla per paskaitas	TF	VVF	PF	Bendras rodiklis
1.	Klausosi, norėdami geriau suprasti	13,6	16,8	12,9	13,8
2.	Konspektuoja viską, ką kalba dėstytojai	68	52,8	55,6	58
3.	Užsirašo tik svarbiausias mintis	17,5	28,1	15,6	18,6
4.	Atlieka kitus darbus	0,9	2,3	15,9	9,6

Kaip matyti iš 3 lentelės, dauguma studentų (58 proc.) konspektuoja viską. Tai „raštininkai", kurių konspektais dažnai naudojasi ne tik jie patys, bet ir jų bendrakursiai. Tačiau toks paskaitų stenografavimas dažnai yra mechaniškas, ne visuomet užsirašomos pagrindinės idėjos, sudėtingos problemos, jas pagrindžiančios mintys.

Kita priešingybė yra tie 18,6 proc., kurie užsirašo tik svarbiausias mintis. Deja, 13,8 proc. tik klausančiųjų negali turėti fenomenalios atminties, kad viską atsimintų.

Reikėtų atkreipti dėmesį į Policijos fakulteto studentus, kurie paskaitas lankyti privalo. Net 15,9 proc. iš jų per paskaitas atlieka kitus darbus. Pedagoginiu požiūriu tai paradoksas.

Studentų savarankiško darbo reguliarumas

Turėjome tikslą išsiaiškinti, kaip studentai mokosi – reguliariai, ar epizodiškai, ar dirba savarankiškai.

Išsiaiškinama, kad didesnė pusė (52,3 proc.) studentų savarankiškai reguliariai dirba (mokosi) tik prieš seminarus, o 18,5 proc. studentų – tik prieš kolokviumus, įskaitas, egzaminus, t.y. tik prieš suvestinę žinių kontrolę. Tačiau 121 studentas (29,3 proc.) per savaitę vidutiniškai dirba nuo 1 iki 7 dienų, 5 normalias darbo dienas dirba 81 studentas, t.y. 19,6 proc.

Studentų konsultavimas katedrose

SSD efektyvesnis tada, kai studentai ir dėstytojai palaiko glaudžius ryšius. Todėl aiškinomės, ar dažnai studentai asmeniškai kreipiasi į dėstytojus norėdami pasitarti rūpimais klausimais. Išsiaiškinome, jog 29,7 proc. studentų niekada nesikreipė į dėstytojus, o dažnai – tik 4,5 proc. Retkarčiais, kai iškyla akademinių problemų, su dėstytojais nori pasikonsultuoti beveik du trečdaliai studentų.

Norėdami išsiaiškinti, kiek studentų konsultuojasi su katedrose budinčiais dėstytojais, paprašėme studentų nurodyti, kiek kartų jie kreipėsi į dėstytojus, budinčius katedroje. Paaiškėjo, jog 27,6 proc. studentų nė karto nesikonsultavo su budinčiais dėstytojais. Kiti 51,7 proc. konsultavosi 1–3 kartus. Ir tik 20,7 proc. konsultavosi daugiau kaip 4 kartus. Tačiau visų Universiteto katedrų mastu šis studentų procentas aiškiai per mažas, nes jį sudaro daugiausia konsultacijos studentams, rašantiems pranešimus, rašto, baigiamuosius darbus.

Be to, šis procentas didesnis aukštesniuose kursuose. Todėl galima daryti prielaidą, kad savarankiškai dirbantys studentai su dėstytojais konsultuojasi ne visada.

Į klausimą, kaip konkrečiai dėstytojai padeda savarankiškai dirbantiems studentams, buvo atsakyta taip.

Net 43,9 proc. studentų, kurie kreipėsi į dėstytojus, buvo nurodyta literatūra. 10,1 proc. studentų buvo paaiškintos sudėtingesnės temos problemos, atsakyta į studentams kilusius klausimus, patarta, į ką atkreipti dėmesį norint geriau išmokti konkrečią temą, padėta analizuoti teorinę medžiagą.

Kiti studentai nurodė, kad atsakymai į visus klausimus būna išsamūs, tačiau ne visų dėstytojų.

Daugelis studentų konsultuojasi dėl rašto, baigiamųjų darbų.

Kai kurie dėstytojai ne tik pateikia medžiagą, bet ir padeda ją susirasti, nusikopijuoti.

Kiti dėstytojai pateikia seminaro planus, priima skolininkus, su jais galima pasitarti dėl savarankiško darbo.

Tačiau 10,3 proc. studentų nurodė, kad ir tais atvejais, kai kreipėsi asmeniškai, konkrečios pagalbos iš dėstytojų nesulaukė.

Studentų žinių tikrinimo ir vertinimo aktualijos

Studentų žinių tikrinimas ir vertinimas yra viena iš svarbiausių studijų proceso sudėtinių dalių. Žinių tikrinimo ir vertinimo metu studentas galutinai įvaldo žinių sistemą, įprasmina žinių praktinę, socialinę ir asmeninę reikšmę, jų pagrindu formuoja praktinę veiklos sampratą, taip pat požiūrį į dėstytoją ir į savo galimybes, t.y. bręsta studento savimonė.

Antra vertus, nuo žinių tikrinimo ir vertinimo reikalavimų priklauso studento savarankiško darbo kryptingumas, atitinkamų žinių aktualumas studentui.

Todėl žinių tikrinimo ir vertinimo metodikos edukacinių inovacijų diegimas į studijų procesą turi lemiamos reikšmės studijų kokybei.

Tyrimo uždavinys buvo išsiaiškinti, kokios žinios yra tikrinimo ir vertinimo objektas, koks studentų požiūris į žinių tikrinimo ir vertinimo rūšis bei naujas pažangias jos formas.

Studentams priimtiniausios žinių tikrinimo formos

Naujomis specialistų rinkos sąlygomis ypač daug dėmesio kreipiama į studentų rengimo dirbti kokybę, jų kūrybišką, kritišką, nestandartinį mąstymą. Todėl dauguma studentų stengiasi ne tik mechaniškai įsiminti žinias, bet ir aktyviai mąstydami jas įprasminti.

Tuo remdamiesi iškėlėme hipotezę, kad jau dabar dauguma studentų orientuojasi ir pageidauja, kad studijų procese būtų pradėti taikyti aktyvūs, pažangūs žinių tikrinimo metodai. Todėl mūsų uždavinys buvo išsiaiškinti, kokia žinių tikrinimo sistema studentams yra priimtiniausia (žiūr. 6 diagramą).

6 diagrama. **Studentams priimtiniausia žinių tikrinimo sistema**

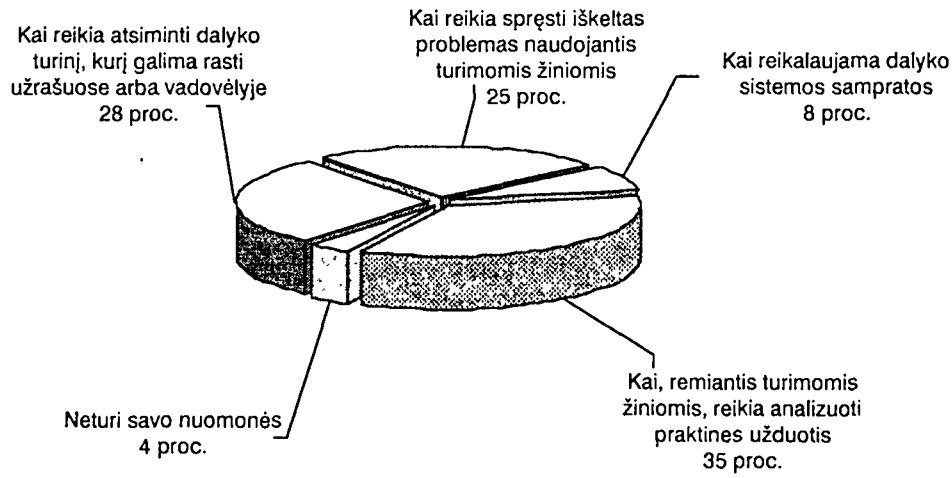

Kaip matyti iš 6 diagramos, mūsų iškelta hipotezė pasitvirtino, nes iš tikrųjų 68,3 proc. studentų teigia, jog priimtiniausi jiems yra tokie žinių tikrinimo metodai, kai reikia išspręsti kilusias problemas, kai reikalaujama dalyko sistemos sampratos, kai, remiantis turimomis žiniomis, reikia nagrinėti praktines užduotis.

Nustačius ryšį tarp studentų pažangumo ir jiems priimtiniausių žinių tikrinimo formų, išryškėjo hipotezę patvirtinanti tendencija: pasyvus žinių tikrinimas, t.y. kai reikia atsiminti tik užrašų arba vadovėlio medžiagą, yra priimtiniausias 26,9 proc. labai gerai ir puikiai besimokančių studentų ir 47,3 proc. pakankamai ir patenkinamai besimokančių studentų. Ir priešingai, 73,1 proc. labai gerai besimokančių studentų pageidautų aktyvių kontrolės formų, tačiau tokių pačių kontrolės formų pageidautų ir 63,9 proc. pakankamai bei patenkinamai besimokančių studentų.

Kaip matome, šie skirtumai statistikos požiūriu nėra itin reikšmingi. Todėl galima daryti hipotetinę prielaidą, jog užsitikrinti labai gerą pažymį galima egzaminams ruošiantis tik iš užrašų ir vadovėlio. Šią prielaidą iš dalies patvirtina tai, jog 32,4 proc. puikiai ir labai gerai besimokančių studentų priimtiniausia žinių tikrinimo forma laiko pasyvų tikrinimą, t.y. kai reikia mokėti tik užrašų ir vadovėlio medžiagą. Ši forma priimtiniausia ir 22,5 proc. gerai besimokančių studentų. Ir priešingai, aktyvų žinių tikrinimo metodą, kai iškeltas problemas reikia spręsti remiantis turimomis žiniomis, palaiko 21,2 proc. labai gerai besimokančių ir 31,9 proc. gerai besimokančių (!!) studentų. Šią tendenciją reikėtų dar kartą patikrinti. Tačiau peršasi išvada, kad žinių tikrinimo metu naudojant tik kiekybinius, o ne kokybinius vertinimo kriterijus studentai, norintys gauti geresnį pažymį, yra skatinami demonstruoti žinių kiekybę, o ne jų kokybę. Taigi tikrinama daugiau jų atmintis, o ne gebėjimas mąstyti, interpretuoti, komentuoti, vertinti turimas žinias.

Studentų požiūris į žinių vertinimo formas

Tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti studentų požiūrį į žinių vertinimo formas, kiek jiems yra priimtinos naujai siūlomos vertinimo formos.

Norėdami vaizdingiau tai parodyti, duomenis pateikiame diagramoje.

Kaip matyti iš 7 diagramos, 51,4 proc. studentų yra priimtinos naujos inovacinės žinių vertinimo formos. Tačiau dar net 46,5 proc. studentų, iš inercijos pripratusių prie senos vertinimo sistemos, teigia, kad jiems priimtinas galutinis vertinimas tik per egzaminus, nes tada nereikia nuolat dirbti visą semestrą. Tačiau suvestinis (kaupiamasis) pažymys už atliktus per semestrą darbus skatina studentą nuolat dirbti savarankiškai, todėl galutinis pažymys nustoja būti „loterija", netampa atsitiktinis: pasisekė – nepasisekė, per egzaminą ištraukei gerą ar blogą bilietą.

Antra vertus, studentas, sistemingai gaunantis grįžtamąją informaciją apie savo mokymosi lygį, gali įdėti daugiau pastangų norėdamas būti geriau įvertintas.

7 diagrama. **Studentams priimtinos žinių vertinimo formos**

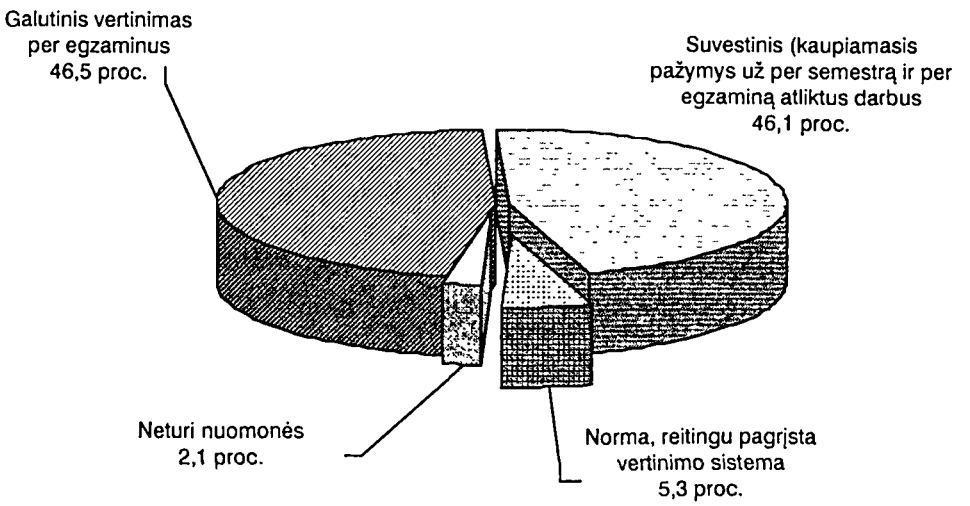

Norma pagrįstą vertinimą studentai priima sunkiau. Už jį pareiškė esą tik 5,3 proc. studentų.

Pažymėtina, jog suvestinio vertinimo pageidauja 53,6 proc. puikiai ir labai gerai besimokančių studentų, tuo tarpu iš patenkinamai besimokančių tokio vertinimo nori tik 33,3 proc. Natūralu, kad norma (reitingu) pagrįsto vertinimo pageidautų 7,9 proc. labai gerai besimokančių studentų, o iš patenkinamai besimokančių neatsirado nė vieno tokio vertinimo norinčio studento: jie negalėtų išlaikyti gerai besimokančiųjų konkurencijos.

Taigi tiek studijų proceso savianalizė, tiek ir studento savianalizė, jo refleksija turi didžiulę reikšmę jo asmenybei tobulėti. Todėl J. Heronas ir akcentuoja, jog „jaunam žmogui yra būdingas sugebėjimas išmokti, sugebėjimas išmokti mokytis ir sugebėjimas išmokti objektyviai vertinti savo mokymosi rezultatus (arba žinoti tai, kad jis išmoko). Šios trys intelektualių sugebėjimų rūšys turi būti plėtojamos kartu, padedant dėstytojams“ [8, p. 56].

Studentų saviugda ir jai keliami uždaviniai

Nesistengiantis savęs tobulinti, užsiimti saviugda studentas negali tapti savarankiška asmenybe. Todėl norėjome sužinoti, kokius saviugdos uždavinius sau kelia studentai ir kaip reguliariai jie ta saviugda užsiima. Paaiškėjo, jog tik 17,2 proc. studentų saviugda užsiima reguliariai, 75,1 proc. studentų – tik retkarčiais, o 7,7 proc. ja niekuomet neužsiima. Iš jų labai gerai besimokantieji saviugda užsiima reguliariau (20,6 proc.), patenkinamai besimokantieji – nelabai reguliariai (12,5 proc.). Studentės moterys saviugda užsiima reguliariau (19,3 proc.) negu vyrai (15,5 proc.).

8 diagrama. **Studentų saviugdos uždaviniai**

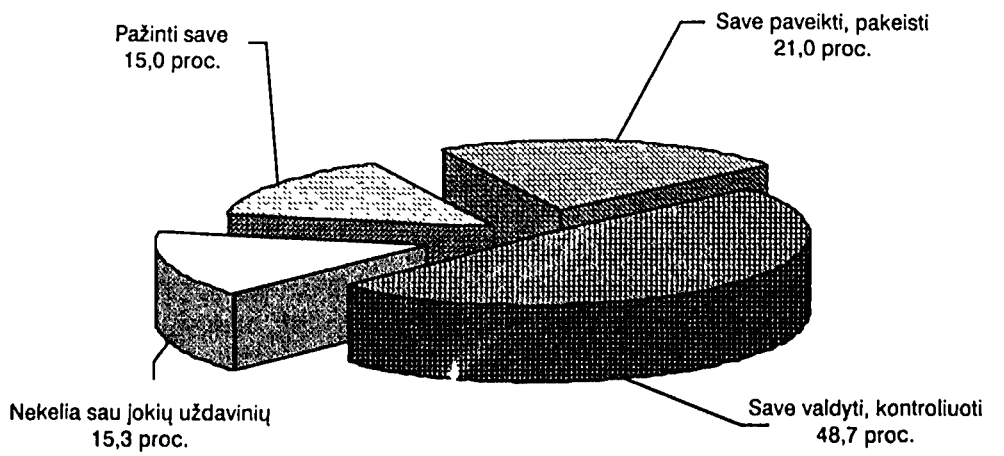

Kaip matome iš 8 diagramos, apie pusę studentų kelia tik savikontrolės, savo elgesio valdymo uždavinius. Tai faktiškai savo valios reiškimo uždaviniai, būdingi paauglio amžiui. Tuo tarpu save tobulinti siekia tik 21 proc. Tačiau šis procesas, kaip parodė papildomi pokalbiai, anketos aprobacija, dažniausiai nukreiptas ne į asmenybės tobulinimą, dorovines, estetines vertybes, o į savišvietą, proto lavinimą ir yra daugiau epizodiškas.

Kelia nerimą tai, kad 15,3 proc. studentų iš viso nekelia sau saviugdos, asmenybės tobulinimo uždavinių. Antra vertus, pokalbiai parodė, jog studentai neturi saviugdos programos ir yra menkai susipažinę su saviugdos organizavimo galimybėmis bei saviugdos metodika.

Tačiau dauguma studentų galvoja apie saviugdą, tik ne visuomet jiems užtenka žinių, valios, atkaklumo ir kantrybės ja užsiimti.

Taigi reikėtų studentus plačiau supažindinti su saviugda, jos vykdymo priemonėmis ir technika bei taikomais metodais.

Tyrimai rodo, jog LTU studentai turi savęs tobulinimo ir saviugdos poreikių, kuriems tenkinti reikia sudaryti palankias sąlygas.

Savybės, kurias norėtų išsiugdyti studentai

Tyrimu siekėme sužinoti studentų saviugdos poreikius, norą išsiugdyti tam tikras asmenines savybes, taip pat išsiaiškinti studentų saviugdos kryptingumą. Todėl prašėme studentų nurodyti, kokias asmenines savybes jie norėtų išsiugdyti pirmiausia.

4 lentelė. **Studentų pageidaujamos išsiugdyti asmens savybės**

Nr.	Savybės, kurias norėtų išsiugdyti	Procentai
1.	Valios: atkaklumą, ryžtingumą, savitvardą, savikontrolę, prisivertimą, iniciatyvumą	29,7
2.	Darbo: darbštumą, stropumą, uolumą, kruopštumą	16,3
3.	Pakantumą, kantrybę, šaltakraujiškumą	8,6
4.	Drąsumą, pasitikėjimą savimi, laisvą nuomonės reiškimą	5,8
5.	Organizuotumą	4,1
6.	Sugebėjimą nestandartiškai mąstyti, kūrybiškai taikyti žinias praktikoje	3,1
7.	Objektyvumą	3,1
8.	Iškalbingumą	2,9
9.	Savarankiškumą	2,9
10.	Sugebėjimą susikaupti	2,8
11.	Komunikabilumą	2,4
12.	Aktyvumą	2,4
13.	Atsakingumą	2,2
14.	Pareigingumą	1,4
15.	Žinių troškimą	1,2

Svarbiausiomis studentai laiko valios savybes, nurodytas 1, 3, 4 punktuose skirtingais terminais, bet turinčias tas pačias valingumo ištakas ir sudarančias net 44,1 proc. studentų atsakymų.

Įdomu pažymėti, jog studentai kelia intelektualių savybių (nestandartinio mąstymo 3,1 proc.), iškalbingumo, aktyvumo, komunikabilumo saviugdos uždavinius.

Tačiau apskritai tiek saviugdos uždaviniai, tiek saviugdos metodų išmanymas, tiek ir noras išsiugdyti konkrečias asmens savybes dar yra nepakankamas, silpnai susiformavusi studentų motyvacija.

Todėl pradžioje kelta hipotezė, jog nepakankamo studentų savarankiškumo priežastis yra žemas saviugdos (sistemingo savęs tobulinimo) proceso organizavimo lygis, pasitvirtino.

Studentų siūlymai, kaip tobulinti studijų procesą

Studentų siūlymų ir pageidavimų gausa, nevienodas skirtingų siūlymų skaičius ir reikšmingumas paskatino juos sugrupuoti ir atrinkti svarbiausius, akcentuojančius studijų proceso kokybės tolesnio gerinimo klausimus.

1. Siūlymai studijų programoms tobulinti:

– rengiant ir tobulinant studijų programas daugiausia dėmesio skirti pagrindinėms profesinėms disciplinoms, kelti ne tik studijuojamo turinio kiekybės, bet ir kokybės uždavinius;
– sumažinti dėstomų dalykų ir jų egzaminų, ypač įskaitų skaičių;
– į studijų programas daugiau įtraukti alternatyvių ir laisvai pasirenkamų dalykų;
– nemažinti paskaitų skaičiaus, nes ne visi studentai (ypač žemesnių kursų) moka dirbti savarankiškai;
– per dieną planuoti ne daugiau kaip tris paskaitas;
– mažinti paskaitų skaičių tų dalykų, kuriems mokytis literatūros netrūksta;
– seminarai turėtų būti visų dalykų, kurių yra egzaminai;
– suteikti daugiau informacijos apie būsimą darbą baigus Universitetą.

2. Siūlymai, kaip geriau organizuoti, tobulinti studijų procesą:

– sudarant tvarkaraščius tolygiau paskirstyti studijų krūvį per semestrą, geriau suderinti paskaitų ir seminarų krūvį per savaitę;
– užtikrinti, kad paskaitos ir seminarai būtų glaudžiau susiję, vengti pasikartojimo ir tų pačių problemų skirtingų vertinimų per paskaitas ir seminarus, nedubliuoti per paskaitas ir seminarus dėstomų dalykų turinio;
– įskaitoms skirti savaitę (prieš egzaminus), tuo metu neskaityti paskaitų;
– tarpai tarp egzaminų turėtų būti ne mažesni kaip 5–6 dienos;
– per konsultacijas padėti studentams išsiaiškinti sudėtingiausius ir problemiškiausius nagrinėjamo dalyko klausimus;
– rengti dėstytojų skaitomų paskaitų konspektus ir kitą mokymo medžiagą;
– turėti labiausiai skaitomų knygų (vadovėlių) kopijų Universiteto bibliotekose ir skaityklose;
– prailginti Universiteto bibliotekų ir skaityklų darbo laiką;
– anksčiau pradėti žiemos egzaminų sesiją – tuo tikslu sutrumpinti Kalėdų atostogas ir prailginti atostogas po sesijos;
– prailginti dėstytojų budėjimo katedrose valandas.

3. Pageidavimai, kaip geriau organizuoti studentų savarankišką darbą:

– daugiau laiko ir dėmesio skirti studentų savarankiškoms studijoms;
– studijuojant patinkamą studijų dalyką sudaryti sąlygas ir galimybę konsultuotis savarankiškai;
– suteikti studentams daugiau savarankiškumo.

4. Siūlymai tobulinti studijų proceso metodiką:

– tobulinti mokymo metodus, liberalizuoti juos;
– seminaruose nagrinėti probleminius klausimus, panaikinti apklausas ir vienareikšmius atsakymus į klausimus, skatinti diskusijas, praktinių problemų ir uždavinių sprendimą remiantis teorija, organizuoti analitinį kūrybinį darbą;
– išnagrinėjus atskirą dalyko temą arba mėnesio pabaigoje apibendrinti paskaitose išdėstytą ir seminaruose nagrinėtą medžiagą.

5. Pageidavimai, kaip tobulinti dėstytojų santykius su studentais:

– pageidaujama, kad magistrantūroje paskaitas skaitytų tik aukštos kvalifikacijos dėstytojai ir praktinio darbo profesionalai;
– pageidaujama, kad dėstytojai glaudžiau (ne tik formaliai ir oficialiai) bendrautų ir bendradarbiautų su studentais;

– dėstytojams daugiau dėmesio skirti individualiam darbui su studentais.

6. Studentų žinių kontrolės ir vertinimo klausimais siūloma:

– keisti ir įvairinti vertinimo formas, įvesti tarpinį studentų darbo vertinimą per visą semestrą, o galutinį vertinimą – per egzaminą;

– taikyti nesesijinį vertinimą pažymiu už aukštus studento savarankiško darbo rezultatus, aktyvų dalyvavimą moksliniame darbe;

– mažinti egzaminų ir įskaitų skaičių, juos tolygiau paskirstyti atskiruose semestruose;

– suderinti skaitančių paskaitas ir vedančių seminarus bei visų kitų dėstytojų reikalavimus;

– dėl įskaitų ir egzaminų tvarkos dėstytojams su studentais susitarti iš anksto, o ne prieš pat juos;

– vertinant vadovautis ne tik kiekybiniais, bet ir kokybiniais vertinimo kriterijais, atsižvelgti į studentų savarankiškumą ir kūrybiškumą.

Pabaiga

Edukologinis tyrimas „Studijų procesas studentų akimis" patvirtino iškeltas hipotezes, o gauti duomenys, mūsų nuomone, yra reprezentatyvūs ir patikimi. Todėl jais remiantis galima daryti išvadas, kurios padės gerinti studijų procesą ir jo organizavimą.

Tyrimas taip pat parodė, kad studentai yra gana gerai pasirengę objektyviai svarstyti studijų proceso organizavimo problemas ir gerai suvokia pagrindinius jo organizavimo uždavinius.

Be to, tyrimas parodė, jog studentai yra pribrendę edukacinėms inovacijoms, aukštesnio lygio studijoms.

Antra vertus, tyrimas atskleidė studijų proceso organizavimo pranašumus ir trūkumus, iškėlė daug uždavinių ir nurodė, kuria kryptimi ir kaip toliau reikėtų tobulinti studijų procesą, ką gerindami studijų kokybę turėtų daryti dėstytojai ir studentai.

Taigi tampa akivaizdu, jog studijų kokybę galime gerinti atidžiai nagrinėdami studentų mokymąsi ir jų poreikius.

Tačiau studentų mokymasis yra glaudžiai susijęs su mokymo kokybe. Geras mokymas lemia gerą mokymąsi, o grįžtamasis ryšys yra tas, kad geras studentų mokymasis, aktyvus savarankiškas darbas atitinkamai koreguoja mokymo kryptingumą ir jo metodiką. Mokyti, rašo P. Ramsdenas, – „tai daryti prielaidas apie tai, ko ir kaip studentai mokosi; vadinasi, geras mokymas suponuoja studentų mokymosi išmanymą" [2, p. 19].

Tačiau negali būti veiksmingo mokymo nesiremiant edukacinėmis vertybėmis, studijų proceso edukologine samprata. „Profesinis dėstytojo, kaip mokslininko, autoritetas pagrįstas jo turimomis žiniomis; profesinis dėstytojo, kaip mokytojo, autoritetas turėtų remtis jo turimomis didaktinėmis žiniomis. Tai apima žinias apie tai, kaip geriausia mokytis ir mokyti dalyko, kurį jis išmano... teorinis mokymosi ir mokymo lygis bei jų tarpusavio santykio supratimas universiteto dėstytojui yra svarbiausias efektyvios veiklos pagrindas" [2, p. 22–23].

Išvados

1. Studijų kokybės tobulinimas Lietuvos teisės universitete įgauna pažangią edukacinių inovacijų diegimo į studijų procesą kryptį ir kartu su Vakarų Europos universitetais sprendžia aktualias edukacinių inovacijų problemas. Dėl to studentų rengimas jas įgyvendinti sudarė galimybę studijų procesą vertinti aktyviau.

2. Toliau tobulinant studijų proceso kokybę būtina plėsti dėstytojų edukacinę kompetenciją, jų pedagoginį meistriškumą, skatinti glaudesnius dėstytojų ir studentų akademinius ir mokslinius ryšius, sudaryti palankias sąlygas studentų savarankiškumo ir aktyvumo saviraiškai.

3. Turint tikslą gerinti studijų kokybę būtina plačiau diegti į studijų procesą pasaulinėje edukologijoje vyraujančius mokymo modelius: mokymo, kaip sisteminio tyrimo, problemomis paremto mokymo, diskusijų bei mokymo, kaip žaidimo, modelius.

4. Norint išugdyti studentų kritišką, kūrybišką mąstymą, gilesnį dėstomų dalykų turinio išmokimą, būtina orientuotis ne tiek į tikrinamų žinių kiekį, kiek į sugebėjimą jas taikyti sprendžiant praktinius uždavinius, ginant ir argumentuojant savo požiūrį.

5. Tobulinant seminarų vedimo metodiką rekomenduotina rečiau taikyti ekstensyvius apklausos bei klausimų ir atsakymų metodus, o dažniau taikyti aktyvius diskusijų, problemų analizės, atskirų autorių pozicijų svarstymo, teorinių idėjų taikymo praktikoje aptarimo metodus.

6. Seminarų metu dėstytojai neturėtų apsiriboti tik vadovėliuose, mokomosiose knygose ir konspektuose esančios medžiagos analize. Reikėtų plačiau aptarti rekomenduotą privalomą bei papildomą literatūrą, naujas idėjas, esančias monografijose, periodinėje spaudoje, mokslinių straipsnių, konferencijų publikacijose.

7. Plečiant ir tobulinant studentų savarankišką darbą, jų autonomiškumą reikia mokyti ir skatinti studentus įvaldyti aktyvias mokymosi rūšis, kurios lavintų ne tik jų atmintį, bet ir produktyvų, sisteminį mąstymą, kad savarankiško darbo metu jie „mokytųsi mokytis".

8. Ugdant studentų savarankiško darbo įgūdžius, skatinant jų savarankiškumą, studijų programose mažėjant auditorinių valandų skaičiui, būtina plėsti studentų grupines ir individualias konsultacijas.

9. Diegiant edukacines inovacijas į studijų procesą rekomenduotina studentų žinias sistemingai vertinti visą semestrą remiantis tarpiniu (kaupiamuoju) pažymiu, o suvestinio vertinimo metu (per egzaminą) plačiau taikyti aktyvias kontrolės formas, reikalaujančias dalyko sistemos, problemų sprendimo, žinių taikymo praktikoje sampratos.

10. Reikėtų plačiau supažindinti studentus su saviugdos metodais ir skatinti jų saviugdą, padėti jiems išsiugdyti teigiamą mokymosi motyvaciją, įvaldyti socialiai reikšmingas vertybes ir vertinimus, skatinti jų savimonę.

✦✦✦

Literatūra

1. **Nisbet J.** Staff and standarts. G.C.Moodic(ed.) Standarts and Criteria in Higher Education. – Guildford: SRHE, NFER – nelson, 1986.
2. **Ramsden P.** Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. – Vilnius: Aidai, 2000.
3. **Plačiau** apie inovacinius ir tradicinius mokymo modelius žiūrėkite: **Tidikis R.** Edukacinių inovacijų diegimo į studijų procesą orientyrai // Informacinis biuletenis. 1999. Nr. 5.
4. **Lietuvos Respublikos** aukštojo mokslo įstatymas. 2000 m. kovo 21 d. Nr. VIII–1586 // Valstybės žinios. Nr. 27. 2000 m. kovo 31 d.
5. **Nuosekliųjų** studijų programų nuostatai Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas 2000 m. spalio 26 d. Nr. 1326 // Valstybės žinios. Nr. 91.
6. **Knowles M. S.** Preface // Boud D. (ed.) Developing Student Autonomy in Learning. – London: Kogan Page, 1981.
7. **Stanton H.** Independent Study: a Matter of Confidence? // Boud D. (ed.) Developing Student Autonomy in Learning. – London: Kogan Page, 1981.
8. **Heron J.** Assesment Revitized // Boud D. (ed.) Developing Student Autonomy in Learning. – London: Kogan Page, 1981.

Increasing Quality in Education: Student Approach

Prof., dr. J. Pečkaitis
Acting professor, Hab. dr. R. Tidikis
Law University of Lithuania

SUMMARY

The article grounds the needs for introducing progressive educational innovations into the process of studies, encourages students' independence and mastering active of studies; students should be prepared for continuous increase of professional competence. The mentioned needs are based on the higher school reform taking place in Western Europe and the positive changes that increase the quality of studies.

The article presents the data that point out the irrelevance of the students' expectations, their personal plans for the future and the possibilities existing in practice.

The article aims at presenting the process of implementation of innovative methods of teaching and evaluation of students' knowledge and the students' attitude and the needs of the implementing. The following objective is set: evaluation should be based on students' ability to apply their knowledge in resolving current life problems rather than the quantity of information and knowledge they have gained.

The article discloses the contradictions between the extensive and active teaching methods; presents the empiric data demonstrating students' needs for implementing active methods in the process of studies.

On the basis of the research data, the following conclusion is drawn: most students are mature and demand active methods of control and evaluation.

It is pointed out that students have not yet sufficiently mastered self-training methods, for this reason the following objective is: to encourage their independent studying.

The article presents students' proposal about improving the quality of studies at the University.